

Seminarium naukowe

LITERATURA DLA DZIECI I MŁODZIEŻY JAKO MIEJSCE DIALOGU

8 grudnia 2023

Centrum Badań Literatury dla Dzieci i Młodzieży

Uniwersytet Wrocławski, Biblioteka Niderlandystyczna, ul. Uniwersytecka 28

ABSTRAKTY

Ewa Klęczaj-Siara
Uniwersytet Radomski

KONIEC CZARNEGO HARLEMU, KONIEC CZARNEGO BRONXU – DIALOG TWÓRCÓW LITERATURY DZIECIĘCEJ Z MEDIALNYM OBRAZEM AFROAMERYKAŃSKICH SPOŁECZNOŚCI

Współcześni afroamerykańscy twórcy książek obrazkowych coraz częściej podejmują trudne tematy polityczne dotyczące nierówności rasowych w Stanach Zjednoczonych. Ich utwory powstają w odpowiedzi na popularne stereotypy promowane w mediach głównego nurtu, w których dominuje patologiczny obraz tzw. „czarnych gett”. Narracje wizualne jak i werbalne afroamerykańskich picturebooków charakteryzują się retoryką sprzeciwu, która polega na ukazywaniu bogactwa kulturowego czarnych społeczności, zwykle niezauważalnego lub marginalizowanego we współczesnych mediach. Są to narracje alternatywne sugerujące, iż przynależność do czarnoskórej społeczności, naznaczonej cierpieniem i strachem, może być źródłem radości i spełnienia. Celem niniejszej prezentacji jest analiza książek obrazkowych ukazujących nowojorskie dzielnice Harlem oraz South Bronx w pozytywnym świetle, jako przestrzenie, gdzie duch czarnej społeczności nie obumiera pomimo zmian ekonomicznych i społecznych (*Uptown*, 2008; *I Can Write the World*, 2019). Harlem i South Bronx, przechodzące proces gentryfikacji, paradoksalnie inspirują działaczy społecznych, artystów i autorów do „odzyskiwania” czarnego charakteru tych miejsc. Wybrane utwory ukazują

czarne dzielnice z perspektywy dziecka, które dostrzega niuanse życia w czarnej społeczności, nieznane i nieobecne w popularnych mediach. Analiza wybranych utworów opiera się na socjologicznej koncepcji „Black space” Elijah Andersona (2015; 2022) oraz teorii Black Geographies (McKittrick 2007; Hawthorne 2019), które wskazują na silny związek między przestrzenią geograficzną a rasą. Zgodnie z powyższymi teoriami Afroamerykanie muszą nieustannie walczyć z dyskursem, który wykreśla ich poczucie przynależności do miejsca. Dlatego konieczne są działania czarnoskórych artystów i autorów kształtujących nową retorykę czarnych przestrzeni.

Słowa kluczowe: książka obrazkowa, afroamerykańska literatura dziecięca, retoryka sprzeciwu, teoria Black Geographies, Harlem, South Bronx

Ewa Klęczaj-Siara – doktor nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa amerykańskiego, adiunkt w Katedrze Neofilologii Uniwersytetu Radomskiego, autorka monografii *Pokochać czerń* (UTH, 2015) oraz licznych artykułów w czasopismach polskich i zagranicznych, członkini IRSL oraz ChLA, aktualnie prowadzi badania dotyczące relacji przestrzeni geograficznej i rasy w afroamerykańskich książkach obrazkowych, w 2023 roku uczestniczyła w programie naukowym *SUSI for Scholars* w New York University.

Sylwia Kamińska-Maciąg
Mateusz Świetlicki
Uniwersytet Wrocławski

KSIĄŻKI OBRAZKOWE JAKO MIEJSCE DIALOGU.

MIĘDZYGATUNKOWA SOLIDARNOŚĆ W ŚWIECIE TUKONI OKSANY BUŁY

Liminalny charakter literatury związany jest z kwestią tłumaczeń na języki obce, a w przypadku ukraińskich książek dla dzieci to te obrazkowe cieszą się największą popularnością poza granicami kraju. Od zdobycia przez Ukrainę niezależności w 1991 roku dzieła takich autorów, jak duet Romana Romanyshyn i Andrij Lesiw czy książki Oksany Buły nagradzono na międzynarodowych festiwalach i tłumaczono na wiele języków obcych, między innymi: polski, czeski, angielski, hiszpański, niemiecki, mandaryński, portugalski i koreański. Biorąc pod

uwagę wciąż rosnącą liczbę tłumaczeń utworów Buły, można pokusić się o stwierdzenie, że te pełne uniwersalnych wartości i fantastycznych toposów dzieła mają potencjał, by stać się metaforycznym portalem przybliżającym zagranicznym czytelnikom i czytelniczkom nie tylko specyfikę ukraińskiej przyrody, ale także kulturę tego kraju w czasie, gdy są one niszczone przez rosyjskiego agresora. W niniejszym artykule pragniemy zaprezentować polskim czytelniczkom i czytelnikom świat magicznych stworzeń *tukoni*, opiekunów lasu, wykreowany przez artystkę w serii książek obrazkowych (w tym w przetłumaczonych przez Irynę Vikyrchak na polski książkach *Miś nie chce spać!* i *Żubr chce spać*) oraz powieści graficznej *Вепрєсова міль* (Wrzosowa ćma, 2023). Opis wybranych aspektów utworów Buły pozwoli nam pokazać, że w chronotopie stworzonego przez nią niezwykłego i harmonijnego świata, w którym nie pojawiają się postacie ludzkie, a antropomorfizowana, współpracująca ze sobą przyroda, przekroczenie granic pozwala bohaterom zrozumieć własną rolę w ekosystemie lasu.

Słowa kluczowe: książka obrazkowa, powieść graficzna, Ukraina, liminalność, przyroda, ekologia, międzygatunkowa solidarność

Sylwia Kamińska-Maciąg – adiunkt w Zakładzie Literatury i Kultury Rosyjskiej Instytutu Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego. Jej publikacje obejmują między innymi monografię *Zjawiska tajemne i fantastyka w prozie rosyjskiej XIX wieku* (Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 2019), redakcję kilku numerów czasopisma *Slavica Wratislaviensia*, artykuły w pismach *Children's Literature in Education* i *Bookbird: A Journal of International Children's Literature*, oraz rozdziały w *Navigating Children's Literature through Controversy: Global and Transnational Perspectives* (Brill 2023 – red. E. Jamróz-Stolarska, M. Świetlicki, A. Zarzycka) i *Solidarity and Responsibility: Studies on Ethics, Esthetics and Culture* (Harrassowitz Verlag 2021 – red. A. Matusiak, A. Libura, A. Lewicki).

Mateusz Świetlicki adiunkt w Zakładzie Literatury i Kultury Amerykańskiej Instytutu Filologii Angielskiej Uniwersytetu Wrocławskiego, kierownik Pracowni Literatury oraz Kultury Dziecięcej i Młodzieżowej (IFA). Jego publikacje obejmują między innymi monografię *Next-Generation Memory and Ukrainian Canadian Children's Historical Fiction: The Seeds of Memory* (Routledge 2023), monografię wieloautorską *Navigating Children's Literature through Controversy: Global and Transnational Perspectives* (Brill, 2023 – redakcja wraz z Elżbietą Jamróz-Stolarską i Agatą Zarzycką) oraz redakcję numeru specjalnego pisma *Bookbird: A Journal of International Children's Literature* zatytułowanego *War and Displacement in Children's Literature* (2023 – wraz z Chrysogonusem Siddha Malilang).

ŻABKA BEZ TABU. OBRAZ MIŁOŚCI I ŚMIERCI W SERII *KIKKER* MAXA VELTHUIJSA

Śmierć, choroba, religia, nagość i seks to jedne z najczęściej unikanych tematów w rozmowie z dziećmi w Polsce. Wynika to z badania przeprowadzonego w 2022 roku na grupie pięćdziesięciu rodziców z Wrocławia (Musiał & Jurczyk Romanowska, 2022, pp. 90–92). Narzędziem, które stanowi wartościowe wsparcie przy próbach otwarcia dialogu z dziećmi na społecznie tabuizowane tematy, jest literatura dla dzieci i młodzieży. Odgrywa ona kluczową rolę w procesie edukacji i wychowania, pozwalając młodym czytelnikom rozwijać swoje zdolności intelektualne oraz emocjonalne. Choć książki mają służyć jako ułatwienie do podejmowania na lekcjach trudnych tematów, wywołują one niekiedy niechęć wśród nauczycieli ze względu na ich tematykę i obawy przed reakcjami uczniów. Badaczki Joanna Haynes i Karin Murriss (2009) zaobserwowały taką reakcję wśród nauczycieli, którzy podczas lekcji mieli omówić dwie książki z serii *Kikker* Maxa Velthuijsa: *Kikker is verliefd* (1989) i *Kikker en het vogeltje* (1991). Pierwsza książka jest o miłości, co wzbudziło obawy nauczycieli o potencjalne pytania uczniów o seks. Ta druga natomiast wydawała się nauczycielom zbyt deprymująca dla uczniów, jako że porusza temat śmierci (Haynes & Murriss, 2009, pp. 4–5). Te obawy zdają się być nieuzasadnione, ponieważ obie te książki są uznawane przez badaczy literatury dziecięcej za odpowiednie dla grupy docelowej ze względu na lekkość, z jaką potraktowane są w nich tematy miłości i śmierci (Flugge in Evans, 2015, p. 272). Interesuje mnie, jakich środków użył Velthuijs, aby przedstawić te tematy w „lekkim” i możliwie przystępnym dla młodego czytelnika sposób. W prezentacji „Żabka bez tabu. Obraz miłości i śmierci w serii *Kikker* Maxa Velthuijsa” badam sposób przedstawienia tematu miłości i śmierci w książkach *Kikker is verliefd* i *Kikker en het vogeltje*. Jako że są to książki obrazkowe, badam zarówno tekst jak i ilustracje. W tym celu posiłkuję się terminologią zaczerpniętą od Nikolajevy i Scott (2001) a także modelem analizy autorstwa Smelik, Buikem i Meijer (1999). Z przeprowadzonej analizy wynika, że temat miłości i śmierci jest zrealizowany za pomocą: emocji prostych i złożonych, symboli i kolorów. Ponadto, w żadnej z książek nie wykryłam treści o charakterze religijnym,

erotycznym i drastycznym, dzięki czemu obraz miłości i śmierci jest uniwersalny i przystosowanego do wieku grupy docelowej.

Słowa kluczowe: książka obrazkowa, emocje, miłość, śmierć, Max Velthuijs, Kikker

Aleksandra Markiewicz jest absolwentką Uniwersytetu Wrocławskiego, gdzie uzyskała tytuł magistra filologii niderlandzkiej. Podczas studiów licencjackich napisała pracę dyplomową o miłości i śmierci jako uniwersalnych tematach w serii *Kikker* Maxa Velthuijsa. W ramach swojej pracy magisterskiej badała przedstawienie sztuki w informacyjnych książkach dla dzieci autorstwa Teda van Lieshouta. Obecnie jest studentką informacji naukowej i bibliotekoznawstwa na Uniwersytecie Wrocławskim.

Justyna Deszcz-Tryhubczak
Uniwersytet Wrocławski

„MOC SŁÓW”: KOMUNIKACJA Z DZIEĆMI I O DZIECIACH

SPRAWOZDANIE Z PROJEKTU I REFLEKSJA METODOLOGICZNA

Już od jakiegoś czasu coraz więcej uwagi poświęca się w Polsce znaczeniu języka w komunikacji publicznej i prywatnej. Powstało wiele poradników, raportów i słowników, których celem jest pomoc w dobraniu takiego sposobu wyrażania, który nie będzie krzywdził innych. Porady, przestrogi, wskazówki i zalecenia w nich zawarte dotyczą wszystkich użytkowników języka. Jednak niewielka liczba tych opracowań dotyczy kwestii związanych z komunikacją z dziećmi i na ich temat. Co więcej, w publikacjach na temat języka opartego na szacunku znaleźć można określenia wprost dyskryminujące i deprecjonujące młode osoby. Na przykład porównywano dzieci i młodzież do innych osób „niedojrzałych”, w tym przestępców, jak ma to miejsce w wydanej w 2022 roku publikacji „Ty mówisz – ja czuję. Dobre słowo – lepszy świat” Polskiej Akademii Nauk. W niniejszym wystąpieniu omawiam projekt mający na celu pokreślenie wagi i rozpoczęcie głębszej dyskusji na temat tego, jak mówić **do** dzieci i młodzieży oraz jak mówić **o** nich – szczególnie w sferze publicznej. Projekt został zrealizowany pod egidą Fundacji BNP

Paribas, Fundacji „Margines” i Forum Darczyńców. W pierwszej kolejności prezentuję poszczególne etapy projektu, a następnie omawiam moją współpracę z dr hab. Ewą Maciejewską-Mroczek z Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Warszawskiego. Koncentruję się przede wszystkim na wypracowanym w zespole projektu pojęciu „języka uznania” (termin zaproponowany przez członkinię zespołu, dr hab. Małgorzatę Michel, prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego z Instytutu Pedagogiki) oraz naszych próbach otworzenia działań projektowych na perspektywę międzypokoleniową. Mimo iż, projekt nie dotyczy bezpośrednio literatury dla dzieci, może stanowić zachętę do refleksji na przykład nad kulturą języka i reprezentacjami komunikacji dziecko-dorośli w książkach dla dzieci, a także nad wyrażeniami, którymi posługujemy się w badaniach naukowych dotyczących młodych osób.

Justyna Deszcz-Tryhubczak, prof. UWr, literaturoznawczyni w Instytucie Filologii Angielskiej Uniwersytetu Wrocławskiego. Autorka książki *Yes to Solidarity, No to Oppression: Radical Fantasy Fiction and Its Young Readers* (2016) oraz współredaktorka tomów *Intergenerational Solidarity in Children's Literature and Film* (2021), *Rulers of Literary Playgrounds: Politics of Intergenerational Play in Children's Literature* (2021), *Children's Literature and Intergenerational Relationships: Encounters of the Playful Kind* (2021) i *Children's Cultures after Childhood* (2023). Stypendystka Fundacji na rzecz Nauki Polskiej, Horyzontu 2020, Polsko-Amerykańskiej Komisji Fulbrighta, Fundacji Kościuszkowskiej i Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej.

Anita Wincencjusz-Patyna

Akademia Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu

ILUSTRACJE – PEREGRYNACJE. TWÓRCZOŚĆ DLA DZIECI Z PERSPEKTYWY WYBRANYCH AKTUALNYCH KONKURSÓW I WYSTAW

Wystąpienie ma na celu podzielenie się obserwacjami jurorki i kuratorki z dwóch konkursów poświęconych książkom oraz międzynarodowej wystawy ilustracji. Są to odpowiednio kolejna edycja „Dobrych Stron” – konkursu o nagrodę edytorską dla najpiękniejszych książek dla dzieci

i młodzieży, towarzyszącego Wrocławskim Targom Dobrych Książek 2023, oraz II Edycja Konkursu Muzealna Książka Roku, organizowanego przez Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów z siedzibą w Warszawie, wyróżniającego w osobnej kategorii publikacje dla młodych odbiorców kultury. W dniach 15–17.11.2023 ma miejsce VII edycja CREATOR ISLAND. Children’s Literature Industry Days. W tym roku, z okazji 700-lecia Wilna, tematem wiodącym jest MIASTO – kultura miejska i miejskie narracje – a hasło towarzyszące szeregowi zdarzeń brzmi: „Miasta, które karmią dzieci i książki”. Wśród imprez w ramach festiwalu przygotowano we współpracy z ośrodkami z Łotwy, Estonii i Polski wystawę niepublikowanych ilustracji, które powstały specjalnie na tę ekspozycję, autorstwa 20 twórców

Anita Wincencjusz-Patyna – historyczka i krytyczka sztuki, doktor nauk humanistycznych w zakresie nauk o sztuce. Adiunktka i Kierowniczka Katedry Historii Sztuki i Filozofii w Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu. Autorka książek i artykułów dotyczących historii i teorii ilustracji. Redaktorka naczelna publikacji *Admirałowie wyobraźni. 100 lat polskiej ilustracji w książkach dla dzieci*. Członkini Polskiej Sekcji IBBY. Członkini jury BIBF ANANAS Illustration Exhibition w Pekinie (2022), Picture Book Quadriennial w Rydze (2014) oraz ogólnopolskich konkursów: Książka Roku PS IBBY (w kategorii graficznej), „Pióro Fredry” i „Dobre Strony”, Książki Muzealnej Roku (2023) oraz „Szkieł ma moc”. Kuratorka wystaw poświęconych ilustracji książkowej i sztuce współczesnej.